

Social statistik och analys/
Befolkning och levnads-förhållanden
Jonas Olofsson

Möte i användarrådet för demokratistatistik 5 november 2024

Närvarande:

Henrik Ekengren Oscarsson, ordförande, Göteborgs universitet (GU)
Tiina Ekman, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
Paula Blomqvist, Kulturdepartementet
Kalina Lindahl, Riksdagens utredningstjänst (RUT)
Fredrik Furtenbach, Sveriges radio (SR)
Björn Kullander, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
Helena Bengtsson, Gota media
Sven Oskarsson, Uppsala universitet

Ej närvarande:

Anna Nyqvist, Valmyndigheten

Närvarande från SCB:

Thomas Helgeson, SSA/BL/LD
Marie Lideus, SSA/BL/LEDN
Melul Sevim, SSA/INT/LEDN
Jonas Olofsson, SSA/BL/LD

1 Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes utan invändning.

2 Informationsrunda – aktuell information från rådets ledamöter och SCB

Fredrik Furtenbach, SR, berättade att mätningar med Indikator fortsätter. Fredrik medverkade även på SCB:s statistikdag 22 oktober, vilket var lyckat. I det förestående valet i USA skulle det vara önskvärt med mer tillförlitliga opinionsundersökningar där.

Björn Kullander, SKR, berättade att de genomför en halvtidavstämning gällande politiska styren. Det har varit ett 30-tal förändringar sedan valet, varav 13–14 skiften. SKR genomför också en undersökning kring politisk organisation, där man studerar vilka kommuner som har nämndorganisation respektive utskottsorganisation. Resultaten kommer att publiceras under hösten. Man har också fått statistik om kommunalförbund från SCB. Baserat på data från SCB

har SKR tagit fram ett visualiseringsverktyg som visar kommunernas demografiska förändringar. Gissur Ó Erlingsson, professor vid Linköpings universitet, har fått i uppdrag av SKR att ta fram en forskningsöversikt om kommunsammanläggningar vilken finns på SKR:s webbplats.

Tiina Ekman, MUCF, berättade om skolvalet som genomfördes i samband med EU-valet. Det var ett större deltagande, både avseende antalet skolor och elever som kunnat rösta. Valdeltagandet var 55 procent bland elever som kunde rösta. SD blev störst, gick upp med 11 procentenheter, 24,5 procent av rösterna. Moderaterna fick 24 procent, S 18,5 procent. Socialdemokraterna minskade med 6 procentenheter. Resultaten presenteras för riket, för län och deltagande skolor. Mer ingående resultat finns på MUCF:s webbplats.

Kalina Lindahl, RUT, berättade att man använder SCB:s uppgifter om valdeltagande på ReGSO-nivå, samt kartverktyg och Valmyndighetens publicerade uppgifter i olika sammanhang. Man jobbar även på att implementera AI och testar olika verktyg för att för att avgöra vilket som ska användas.

Helena Bengtsson, Gota media, var med och skapade förprogrammerade artiklar i samband med EU-valet. Har haft stor nytta av SKR:s uppgifter om politiska styren. Intresse av att få statistik på låg geografisk nivå är stor i olika sammanhang.

Marie Lideus, SCB, berättade att Joakim Stymne avgår som generaldirektör vid årsskiftet. Förhoppningsvis finns beslut om ny GD snart. SCB har tagit beslut om en AI-policy och det pågår tester och experiment i det lilla. Det pågår olika samarbeten inom Eurostat om maskininlärning och AI. I budgetproppen föreslås ökat anslag på 43 miljoner kronor till SCB. Stor del kopplad till allmänna företagsregistret och direktivet om öppna data. Även för att modernisera datahanteringen inom statistikverksamheten. Det nya formatet för den klassiska fickboken "på tal om kvinnor och män" har publicerats på SCB:s webbplats, och 30 november finns möjlighet att medverka på ett webinarium om resultaten. Den 9 december håller SCB en kurs inom enkät- och frågekonstruktion och det går att anmäla sig via SCB:s webbplats.

Sven Oskarsson, Uppsala universitet, berättade om en konferens om registerbaserad forskning den 2 december. Konferensen finansieras av Vetenskapliga rådet, via ett nätverk, SWE-REG, av forskare och rör registerdata i stort, men många statsvetenskapliga forskare kommer medverka och berätta om sin forskning.

Paula Blomqvist, Kulturdepartementet, informerade att den parlamentariska kommitté (dir. 2024:24) som ska se över valsedelsystemet påbörjat sitt arbete. De ska redovisa uppdraget i september 2025. Vidare bereds i Regeringskansliet slutbetänkandet av 2020 års valutredning (SOU 2021:96). Därutöver har SCB getts i uppdrag att studera valdeltagandet i samband med EU-valet och resultaten kommer att redovisas i mitten av maj.

Henrik Ekengren Oscarsson, Göteborgs universitet, berättade om insamlingen i samband med Valundersökningen vid EU-valet där svarsfrekvensen nått upp till 52 procent. Det går alltså att fråga på sommaren. Det var 10 000 i urval, Origo

genomförde fältarbetet men SCB drog urval och matchar på registervariabler. Undersökningen hade tre kontaktvägar: postalt, SMS och digitala postlådor/myndighetspost med direktlänkar till enkäter. Ovillkorade incitament var en penna och en godisbit. Totalt varade fältarbetet i 103 dagar under vilka 13 kontakter togs. Det genomfördes två experiment, där det ena indikerade att postal avisering är bättre än avisering via myndighetspost. Det andra visade dock att påminnelser via myndighetspost fungerade nog så bra som postala påminnelser. I undersökningen ställdes frågor om valintegritet och en publikation om detta publiceras efter årsskiftet. Linda Berg arbetar på ett stort bokprojekt om alla sju svenska Europaparlamentsval. Därutöver pågår ett antologiprojekt om riksdagsundersökningen, vilket släpps på ett seminarium i riksdagen. Valforskningsprogrammet organiseras om. Henrik fortsätter leda programmet, men det blir nya primärforskare på Valundersökningen 2026.

3. Utvärdering av insatser för höjt valdeltagande

Sven Oskarsson, Uppsala universitet, berättade om en SMS-kampanj i Uppsala i samband med kommunvalet 2022. Studien genomfördes som en del i Uppsala kommuns demokratiarbete inför valet 2022. Cirka 45 000 personer fick ett SMS dagen före valet med en uppmaning om att rösta. Totalt sett var påverkan av SMS:et liten på inverkan på valdeltagandet, man såg inte heller några direkta skillnader bland personer med utländsk bakgrund eller bland unga röstberättigade under 30 år. Man studerade även påverkan på benägenheten att rösta bland röstberättigade i valdistrikt med lägre valdeltagande. Där hade gruppen som fick SMS:et ett högre valdeltagande, men i och med att det var relativt få individer med i dessa områden i studien gick det inte att se några signifikanta skillnader.

Användarrådet tyckte att resultaten var intressanta och att det skulle vara intressant med fler liknande studier som var upplagda så att det går att utvärdera resultaten. Bra att kommuner också ser vinsten med att göra insatser för ökat valdeltagande som går att utvärdera i vetenskapliga studier.

4. Valdeltagandeundersökningen efter EU-valet – insamling och förtidsröster

Jonas Olofsson, SCB, berättade om insamlingen av uppgifter i valdeltagandeundersökningen. Inför valet sker mycket förberedelsearbete i samarbete med länsstyrelsernas IT-avdelningen. Efter valet skedde skanning direkt på många platser och 16 länsstyrelser var klara innan sommarsemestern. För Stockholm och Östergötlands länsstyrelser pågår fortfarande arbetet med att skanna röstlängder. I Stockholm har ansvaret för att skanna Stockholms stads röstlängder tagits över av valnämnden i staden. När länsstyrelserna är klara med skanningen påbörjas ett kompletteringsarbete mot kommunerna. I 13 färdigtolkade län med bortfall har SCB ombett 80 kommuner att skicka in kompletterande uppgifter, vilket ett 60-tal kommuner också har gjort.

På grund av att skanningen dragit ut på tiden beräknar SCB i nuläget att bli klara med insamlingen vid månadsskiftet januari/februari snarare än vid årsskiftet.

Nytt i denna undersökning är att SCB utöver valdeltagande även tolkar symboler för förtidsröstning (P) och sent inkomna förtidsröster, ej räknade i distrikten (V).

5. SCB:s demokratistatistik och CKM

Jonas Olofsson fortsatte med att berätta om CKM och hur SCB tar sig an detta inom demokratistatistiken. Sedan tidigare har SCB bestämt att tillämpa CKM inom all totalräknad individstatistik. På ett tidigare användarrådsmöte har SCB informerat om metoden och vad den innebär generellt. Inom demokratiområdet skulle det därmed påverka statistik om röstberättigade, nominerade och valda samt förtroendevalda. En frågeställning som SCB ställde till användarrådet var om SCB kan publicera andra uppgifter än Valmyndigheten och ett enigt användarråd anser att SCB inte kan göra det. Det lyftes många generella funderingar om varför SCB väljer denna metod och hur efterfrågat det egentligen är. Bakgrunden är att SCB behöver en allmängiltig metod för att hantera statistiksekretessen för att inte råka röja enskilda i statistiken. Från SCB:s sida framhåller man att statistik alltid omgärdas av felkällor och små antal, vilket framför allt är det som kommer påverkas, inte bör betraktas som alldeles säkra även utan CKM.

Ytterligare en frågeställning som användarrådet fick ta ställning till är att manuellt summerade statistikuppgifter hanterade med CKM får ett större ”brus” än om uppgifterna först summeras och därefter hanteras med CKM. Att beräkna alla möjliga summerade grupper på förhand för att därefter applicera CKM är naturligtvis ett enormt arbete. Användarrådet undrade om det i så fall skulle bli uppgifter man var tvungen att beställa från SCB.

SCB kommer fortsätta arbeta med ambitionen att införa CKM inom den totalräknade individstatistiken. I och med de kritiska frågorna från användarrådet blir det ett ämne som kommer att återkomma på dagordningen framöver i takt med att arbetet fortskrider. SCB kommer i det arbetet beakta användarnas invändning mot att SCB eventuellt skulle kunna komma att publicera andra antaluppgifter än Valmyndigheten.

6. Utvärdering av demokratidagen, samt framåtblick mot 2025

Jonas Olofsson berättade därefter om utvärderingen av SCB:s demokratidag, på tema Världens val, som gick av stapeln 27 september. Dagen var helt digital och totalt var det 550 anmälda till seminariet och dagen hade 352 unika deltagare. Knappt 70 medverkande deltog i en utvärdering och 40 av dessa angav att de tyckte mycket bra om dagen. I användarrådet kommer vi återkomma till 2025 års demokratidag till våren. Ett spontant förslag var att nästa demokratidag kunde ta upp hur demokratiutvecklingen ser ut i EU och i länder som vill gå med i EU.

7. Reflektioner från användarrådet om mandatperioden som varit

Marie Lideus, SCB, tackade användarrådet för deras medverkan under mandatperioden. Användarrådets ledamöter och ordförande är väldigt

uppskattade. Därefter öppnade Marie upp för ledamöter att tycka till om användarrådet. Över lag tycker användarrådet att det fungerar väldigt bra. Det gäller mötesfrekvens såväl som inriktning på dagordningen som informationsutbyte med SCB men även mellan ledamöterna. Några funderingar som lyftes gällde om det går att tydliggöra syftet med mötena och deltagandet. Det finns en instruktion, men det kan bli ännu tydligare. Det skulle även gå att sätta användarrådet mer i arbete genom att skicka ut mer förberedande frågor och information i förväg, om det är önskvärt. I nuläget blir det ganska mycket att reagera i stunden. Deltagarna skulle kanske även kunna bidra med punkter från deras egen verksamhet. Ett arbete med att återbesätta användarrådet till nästa mandatperiod har påbörjats på SCB och fortsätter under hösten.

8. Övriga frågor

Inga övriga frågor diskuterades.